

ÉNEK- ÉS ZENEOKTATÓI SZEMÉLYZET A
KOLOZSVÁRI REFORMÁTUS TEOLÓGIAI
FAKULTÁSON A 20. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN*

MUSIC TEACHING STAFF AT THE FACULTY OF THEOLOGY IN CLUJ-
NAPOCA IN THE FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY

Füstös Paul-Gabriel

Kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem,
Református Tanárképző és Zeneművészeti Kar

ÖSSZEFOGLALÁS

A felekezeti ének- és zeneoktatás kérdésköre az oktatástörténet fontos részét képezi. Az erdélyi református tanintézményekben a muzikális nevelés hosszú és érdekes múlttal rendelkezik. Ennek feltárása a pedagógiai és didaktikai folyamatok illetve módszerek megértése mellett belátást enged az egykori liturgikai metódusba is. A protestáns lelkészképzés mindig is különös hangsúlyt fektetett az egyházi ének- és zeneoktatásra, amelyre többek között a hatékony misszió eszközeként tekintettek. Jelen tanulmány az erdélyi református lelkészképzés oktatástörténetének egy szegletébe kíván betekintést nyújtani, nevezetesen a Kolozsvári Református Teológiai Fakultáson folyó 20. század eleji ének- és zeneoktatásba, közelebbről pedig a szóbanforgó katedra tanárainak életébe és munkásságába. A kutatás elsősorban az intézmény évente kiadott értesítőiben fellelhető adatokra támaszkodik, emellett pedig igyekszik a témát részlegesen érintő, meglehetősen kevés egyéb szakirodalomra is reflektálni.

ABSTRACT

The issue of denominational music education is an important part of the history of education. Music education in Transylvanian Reformed schools has a long and interesting history. The exploration of this, in addition to understanding the pedagogical and didactic processes and methods, also provides insight into the liturgical processes of the past. Protestant pastoral training has always placed particular emphasis on the teaching of religious songs and music, which has been seen as a means of effective mission, among other things. The present study aims to provide an insight into a segment of the history of Reformed pastor education in Transylvania, namely the teaching of singing and music at the Reformed Theological Faculty of Cluj-Napoca in the early 20th century, and more specifically into the lives and work of the professors of this institution. The research is primarily based on the data available in the school's annual bulletins, but also tries to reflect on the rather limited other literature on the subject.

Kulcsszavak: ének- és zeneoktatás, Erdély, 20. század, oktatástörténet

---

* A tanulmány a Babeş-Bolyai Tudományegyetem hallgatóinak szóló kutatói ösztöndíjprogram támogatásával valósult meg.

Keywords: music education, Transylvania, 20th century, history of education

A Kolozsvári Református Teológiai Fakultás 1895. szeptemberében nyitotta meg kapuit Szász Domokos püspök elszántságának és határozottságának köszönhetően. A hallgatók új épületben kezdték el tanulmányaikat, amelynek első emeletén többek között egy jól felszerelt zene- és énekkerem is helyet kapott. A diákság alapos muzikális képzését célzóan rendelkezésre álló terem szabályzata kitér arra, hogy a gyakorlóórákra kötelezetteknek „az illető zenetanító által kiszabott tanulni valókat kell játszaniok.”¹ Érdemes megvizsgálni tehát, hogy kik voltak azok a tanárok, akik meghatározták a lelkesnövendékek zenei téren történő formálódását az intézmény alapításától számított csaknem fél évszázadon keresztül.

Az 1895. évi erdélyi teológiai oktatásban bekövetkezett fordulat új tanerő színrelépését eredményezte. Az éneket és zenét kötelezően oktandó mellék tantárgyakként tartja számon a korabeli tanmenet a nevelés- és oktatástörténettel, magyar irodalomtörténettel, esztétikával és magyar alkotmánytannal együtt.² Ez azt jelentette, hogy a tárgy teljesítése az osztályzás eredményére nem volt kihatással. Találóaan jegyzi meg Nagy Géza a tanintézményről írt művében, hogy e tárgy „egyelőre mostohagyermek.”³ Ez a szituáció – főként a tanári személyzet kapcsán tapasztalt hiányok miatt – sajnálatos módon az évek során vissza-visszatért. Az ének- és zenetanári katedra körül kialakult adminisztrációs bonyodalmakat, valamint a hosszabb periódusokra alkalmazott tanárok portréját a továbbiakban egyekszem felvázolni.

Farkas Lajos (1895–1897)

Az ének- és zeneoktatás első tanára a Kolozsvári Református Teológiai Fakultáson Farkas Lajos segédlelkész-tanár volt, aki 1895–1897 között mint segédtanító oktatta a tárgyat.⁴ Farkas Lajos a Szabolcs-vármegyei Tiszánagyfaluban született 1867-ben, Sárospatakon végezte középiskolai, valamint teológiai tanulmányait, majd segédlelkészként működött Nagykállóban és Mándokon.⁵ A tanári pályára készülő, kiváló elméleti és gyakorlati felkészültségű fiatal zenész irodalmi munkásságáról is tudomást szerzünk az első kolozsvári tanév értesítőjéből: Az énekes-könyv reformja zenészeti szempontból című értekezés-sorozatát a Protestáns Szemle hasábjain je-

¹ Az Erdélyi Ev. Ref. Egyházkerület Theologiai Fakultásának Értesítője (a továbbiakban: Értesítő) az 1895–96. iskolai évről. Kolozsvár 1896. 73.

² Értesítő 1895/1896. 73.

³ Nagy Géza: A Kolozsvári Református Theologiai Fakultás története. Kolozsvár 1995.

⁴ Nagy G.: Theologiai Fakultás i. m. 33.

⁵ Értesítő 1895/1896. 16.

lenítette meg.⁶ A tanár az 1896/1897. tanév végén Hódmezővásárhelyen középiskolai tanári állást kapott, így távozott a fakultásról.⁷

Hódmezővásárhelyen tanárunk három és fél évtizeden keresztül tanított magyar és német nyelvet, publikációs tevékenységét pedig tovább folytatta.⁸ 1940-ben hunyt el. „Ő volt az első zeneirodalmunkban, aki a Kállai kettős nevű régi magyar népitánc zenéjét és koreográfiáját lejegyezte (...). Azokban az intézményekben, ahol tanított, tanárokból és diákokból álló ének- és zenekart szervezett, s mint zeneszerző is aktívan tevékenykedett. (...) Mint hegedűs számos hangversenyen szerepelt.” – írják róla egy harminckét évvel később született szűkszavú újságcikkben.⁹ A haláláról hírt adó nekrológból is tudjuk, hogy a tanári tevékenység mellett a hegedűn való játszással is szeretettel foglalkozott, „ez szerzett neki legtöbb örömet és felüdülést.”¹⁰

Távozása után a megüresedett tanári állás teendőit rövid ideig Pásztori Gyula harmadéves bölcsészhallgató látta el.¹¹ Pásztori Gyula kezdettől fogva az ének- és zeneegylet aktív tagja volt. A tanári feladatok ellátásában nagy szorgalmat tanúsított, az egyletben kifejtett tevékenységét pedig „önzetlen, fáradságot és időt nem kímélő lelkes” módon végezte.¹²

Borsay Samu (1897–1909)

A századforduló évei történelmi fordulópontot jelentettek a teológiai ének- és zeneoktatás szempontjából is, ugyanis 1897-ben Borsay Samu honvéd karmester vette át a szóbanforgó katedrát, és ezzel együtt az ének- és zenekar irányítását is. Az uzoni (Háromszék vármegye) születésű zenész a brassói evangélikus gimnáziumban, a székelykeresztúri tanítóképzőben, majd a budapesti zeneművészeti főiskolán tanult, de Bécsben és Berlinben is megfordult.¹³ 1889–1896 között a nagyenyedi kollégium zenetanára volt, ahol a teológushallgatók zenei képzésével is foglalkozott, ezután pedig Kolozsvárra került, és a 21. honvéd gyalogezred karmestereként működött 1919-ig.¹⁴ A fakultáson az 1908/1909. tanév második felében már csak óraadóként oktatott.¹⁵ 1909–1910 között a kolozsvári Szent Mihály

⁶ *Farkas Lajos*: Az énekes-könyv reformja zenészeti szempontból. *Protestáns Szemle* 7. (1895) 1. füz. 1–17.; 2. füz. 77–91.; 3. füz. 137–151.; 4. füz. 190–207.

⁷ *Nagy G.*: *Theológiai Fakultás* i. m. 33.

⁸ Farkas Lajos tanár halála. *Vásárhelyi Reggeli Újság*, 1940. október 27. 7.; *Farkas Lajos*: A „kállai kettős.” *Ethnographia* 6. (1895) 4. sz. 288–297.

⁹ Farkas Lajos. *Csongrád Megyei Hírlap*, 1972. április 20. 5.

¹⁰ *Somogyi József*: Farkas Lajos. In: *A Hódmezővásárhelyi Református Bethlen Gábor Gimnázium 1940–41. tanévi évkönyve*. Hódmezővásárhely 1940. 3.

¹¹ *Nagy G.*: *Theológiai Fakultás* i. m. 33.

¹² *Értesítő* 1897/1898. 47.

¹³ *Nagy G.*: *Theológiai Fakultás* i. m. 33.

¹⁴ *Nagy G.*: *Theológiai Fakultás* i. m. 33.

¹⁵ *Értesítő* 1908/1909. 51.

templom karnagya volt, majd honvédségi zeneügyi igazgató lett.¹⁶

Borsay Samu több szálon is kötődött a református közülethez. Mak-kai Sándor teológiai professzor, későbbi püspök az apósa volt. Szerzeágazó ének- és zeneszerzői tevékenysége mellett korálkönyvet is szerkesztett, amely az erdélyi református egyházzene egyik legmeghatározóbb művévé vált a 20. század folyamán.¹⁷ Nagy Géza „eleven, derült, jóságos lelkű művész”-ként emlékezik meg róla a fakultás intézménytörténetét feldolgozó művében.¹⁸

A Kolozsvári Református Kollégiummal kötött szerződés

Az 1908/1909-es tanévben a Kolozsvári Református Kollégium és a helyi Református Teológiai Fakultás közösen tervezte el egy helyettes ének- és zenetanítói állás meghirdetését, melynek javadalmazását a két intézmény közösen viselné.¹⁹ A két tanintézménynek e kérdés kapcsán 1909 júliusában sikerült megegyeznie, e célból pedig szerződést is kötöttek.²⁰ E szerződés tartalmának ismertetése felettébb fontos, ugyanis rámutat a két intézmény közötti testvéri kapcsolatra. A szerződés megkötése az előjárásági elnökök és jegyzők személyes jelenlétével történt, akik aláírásukkal hitelesítették annak tartalmát 1909. július 6-án. Az ének- és zenetanítót a leírtak értelmében a kollégium alkalmazza évi 2000 korona fizetéssel és 600 korona lakbérrel. Ötször ötvenként e fizetéshez az intézmény 200 korona pótlékot ad, és amennyiben a tanár más testvérintézetnél is szolgál, tíz év keretén belül ez időt is beleszámítják.

A tanító díjlevele feltételként szabta meg, hogy az illető köteles *„mindkét intézetben éneket és zenét az egyházi törvények és rendszabályokban írt módon és óraszámiban tanítani. Míg ezek módosítást nem szenvednek, köteles (...) a Református Teológián az egyházi éneket és zenét heti 6 órán át tanítani, az ifjúsági ének- és zenekart ünnepélyek alkalmára előkészíteni és vezetni. Ha biztosított nyugdíja nem volna, köteles belépni az országos református nyugdíjintézetbe. A megválasztott ének- és zenetanító a Kolozsvári Református Kollégium alkalmazottja lévén, annak fegyelmi hatósága alatt fog állani. 3. Kötelezi magát a kolozsvári református kollégium, hogy szükség*

¹⁶ Magyar írók élete és munkái III. Felelős kiadó Gulyás Pál. Budapest 1941. (reprint: Argumentum Kiadó, Budapest, 1995.) Borsay Samu szócikk, 1011–1012.; további életrajzi adatokat közöl: *Györfi–Deák György*: Arhimede și marșul someșan. *Astra Dejeană* 25. (2018) 1. sz. 33–35.

¹⁷ *Borsay Samu*: Erdélyi ev. ref. Chorálkönyv. Nagy–Enyed 1892.

¹⁸ *Nagy G.*: *Theologiai Fakultás* i. m. 34.

¹⁹ *Füstös Paul–Gabriel*: Ének- és zeneoktatás a Kolozsvári Református Kollégiumban a két világháború között. In: *Az iskolák fölöttébb szükséges voltáról. Egyháztörténeti tanulmányok*. Szerk. Kolumbán Vilmos József. Kolozsvár 2022. 435.

²⁰ *Kolozsvári József*: *Litteris et pietati sacrum*. Adalékok a Kolozsvári Református Kollégium történetéhez. II. Kolozsvár 2009. 194–195.

*esetén a teológiai fakultás megkeresésére az ének- és zenetanítóval szemben fegyelmiúleg eljárjon.*²¹

A szerződésbe foglaltatott továbbá az is, hogy a feltételek betartása esetén a fakultás évente 1000 koronát fizet a kollégiumnak, ha pedig a tanár ötödik ötödéves, és pótléka esedékessé válik, 1200 koronát. Leszögezték azt is, hogy a szerződés és jogügylet csupán a tanszék megüresedése esetén bontható fel.

Kürthy Sándor (1909–1913)

Az 1909/1910. tanévben a fakultás és a Kolozsvári Református Kollégium közös meghívásának Kürthy Sándor szászvárosi képesített ének-zene tanár tett eleget, akit a két intézmény együtt alkalmazott. A tanár elődeihez hasonlóan az egyházi ének, zene és zeneelmélet tanára volt, ám 1911-ben igazgatótanácsi hozzájárulással egy évi szabadságot kapott.²² Szabadságát később meghosszabbította, emiatt pedig a fakultás felmondta személyére nézve a kollégiummal kötött szerződést.²³ Mivel azonban 1913 augusztusában végleg lemondott állásáról, úgy döntöttek, hogy a következő tanévtől ismét közös ének- és zenetanítót alkalmaznak; az eljáráshoz mindkét intézmény három-három tagú bizottságot delegált, és az őszi egyházkerületi közgyűlés hatáskörébe engedték át az ügy intézését.²⁴ Kürthy Sándor helyettesítője 1911–1913 között Kárpáti Emil kolozsvári evangélikus kántortanító volt.²⁵

Saja Antal (1914–1915)

Az 1913. november 8–10-i egyházkerületi közgyűlés Saja Antal székelyudvarhelyi rendes ének-zene tanítót választotta meg a megüresedett tanári állásra, aki azonban csak az 1914/1915. iskolai évben kezdhetette el a tanítást.²⁶ Az 1913/1914. tanévben továbbra is Kárpáti Emil látta el a katedra teendőit.

Saja Antal a Békés-megyei Ócsördön született református kántor fiaként, később Debrecenben tanult és szerzett énektanítói, majd zenekonzervatóriumi művészi oklevelet.²⁷ 1908–1912 között Brassóban hitoktató-kántor, 1912–1914 között pedig a Székelyudvarhelyi Református Kollégium zenetanára volt.²⁸ Érkezésétől a fakultás és a kollégium egyaránt azt remélte, hogy stabilitást hoz majd a diszciplína oktatásában, ez azon-

²¹ *Kolozsvári J.*: Litteris et pietati sacrum. i. m. 194–195.

²² Értésítő 1909/1910. 11–12.

²³ Értésítő 1912/1913. 39–40.

²⁴ Értésítő 1912/1913. 39–40.

²⁵ *Nagy G.*: Theológiai Fakultás i. m. 103.

²⁶ Értésítő 1913/1914. 18.

²⁷ *Nagy G.*: Theológiai Fakultás i. m. 114.

²⁸ *Nagy G.*: Theológiai Fakultás i. m. 114.

ban nem így történt.²⁹ A tanár 1914. október 4-én elfoglalta állását, ám 1915 őszén, annak ellenére, hogy mindent megtettek felmentése érdekében, hadba kellett vonulnia, egy év múlva pedig sajnos elesett.³⁰

Saja Antal helyét fél évig Kovács Albert kollégiumi tanító vette át. Ezután (1917 februárjában történt hadbavonulásáig) Imre Zsigmond tanította az éneket és a zenét.³¹ Mindkettőnek havi 40 korona tiszteletdíjat fizetett a fakultás.³² Miután Imre Zsigmond hadbavonult, Péter Sándor teológushallgatót bízták meg a tanszék teendőivel. 1918/1919-ben K. Tompa Arthur okleveles középiskolai tanárt alkalmazták helyettes tanerőként,³³ őt követték 1919/1920-ban Révész Imréné,³⁴ valamint a tanítói oklevéllel is rendelkező Mezey Mihály negyedéves teológushallgató.³⁵ 1921/1922-ben az immár evangélikus igazgatótanító Kárpáti Emil segített a legnélkülöhetetlenebb feladatok ellátásában.³⁶

Nagy Gerő (1922–1940)

Az ismertetett, alkalmi oktatókkal történő tanárpótlás számos gondot okozott. Az előjáróság e szükségmegoldások orvoslására azt a határozatot hozta, hogy függetlenül és a kollégiumtól önállóan kívánja megszervezni az ének-zene tanítói tanszéket.³⁷ Az igazgatótanács, valamint a püspök közbenjárására reagálva a kultuszminisztérium hozzájárult a kezdeményezéshez, és miután az államsegélyt is kilátásba helyezték, egyedül az egyházkerületi közgyűlés jóváhagyására kellett várni.³⁸ Az 1921/1922-es tanévben az értesítő híradása szerint az igazgatótanács megnyerte a román királyi kormány hozzájárulását egy rendes ének-zene tanári állás beállítására, amelyet az államtól járó javadalom terhére szerveztek meg.³⁹ Az egyházkerületi közgyűlés 1922. július 17-i ülésén megadta a jóváhagyást, az előjáróság pedig meghívás útján be is töltette az állást.⁴⁰ A tanári kar és az intézeti előjáróság Nagy Gerő szeretetházi igazgatót, a korabeli zenei életet kiemelten támogató Nagy Károly püspök öccsét, az addig helyettes tanárt bízta meg a katedra teendőinek ellátásával, aki 1922. április 1-én foglalhatta el állását:⁴¹ „intenzív és szakszerű munkára alkalmas rendes tanárt nyertünk erre

²⁹ Értesítő 1914/1915. 5–6.

³⁰ Nagy G.: Theologiai Fakultás i. m. 114.

³¹ Értesítő 1916/1917. 4.

³² Nagy G.: Theologiai Fakultás i. m. 114.

³³ Értesítő 1918/1919. 7.

³⁴ Értesítő 1919/1920. 2.

³⁵ Értesítő 1920/1921. 18.

³⁶ Értesítő 1921/1922. 7.

³⁷ Nagy G.: Theologiai Fakultás i. m. 167.

³⁸ Nagy G.: Theologiai Fakultás i. m. 167.

³⁹ Értesítő 1921/1922. 4–5.

⁴⁰ Nagy G.: Theologiai Fakultás i. m. 167.

⁴¹ Értesítő 1921/1922. 4–5.

a fontos misszióra” – írják 1922-ben.⁴²

A kisborosnyói születésű tanár 1877. november 28-án látta meg a napvilágot, apja református kántortanító volt. Miután szülőfalujában elemi iskolai tanulmányait befejezte Sepsiszentgyörgyön és Nagyenyeden folytatta középiskolai és tanárképző tanulmányait; utóbbi helyen tanítói és kántori képesítést szerzett 1896. október 22-én.⁴³ Kántortanítóként praktizált egy évig Bikafalván, majd ugyanennyi ideig Illyefalván is, ahonnan Kézdivásárhelyre hívták meg hitoktatónak és kántornak.⁴⁴ 1921. november 5-ig végezte ezt a szolgálatot, amikor megválasztották a kolozsvári szeretetház igazgatójává.⁴⁵ Bár fakultásbeli állását 1922. május 4-én foglalta el, a kormány már egy hónappal korábban folyósította fizetését.⁴⁶

Benedek Kálmán (1940–1966)

Az 1936/1937-es akadémiai év második félévében, a Teológiai Fakultáson végzett szolgálatának 15. évében Nagy Gerő betegszabadságra vonult, ekkor Benedek Kálmán kollégiumi helyettes zenetanár helyettesítette óradóként. A következő tanévben is arról tudósítanak a források, hogy Nagy Gerő betegszabadságon van, a Benedek Kálmán általi helyettesítést pedig az igazgatótanács jóváhagyta.⁴⁷ 1940 áprilisától Benedek Kálmán immár nem helyettesként, hanem megválasztott ének- és zenetanárként oktatta a megfelelő tárgyakat.⁴⁸ Nagy Gerő „nyugalomba vonulásáig, teendőit hűséges odaadással, áldásosan végzi, s gyönyörű, zengő hangjával, kitűnő orgonajátékával a lelkeszöndvédek egész seregét képezi ki az egyházi ének és zene ismeretében.” – Alsórákoson hunyt el 1953. január 7-én.⁴⁹

1940. április 1-től tehát Benedek Kálmán töltötte be az ének- és zenetanári állást. 1912. szeptember 30-án született Nagyajtán, Benedek Zoltán orvos és Paxy Karola fiaként.⁵⁰ Sepsiszentgyörgyi tanulmányait követően Bukarestben és Kolozsváron végezte a zeneakadémiát, ahonnan ismét Sepsiszentgyörgyre került 1934-ben, zenetanárként.⁵¹ Két évvel később a Kolozsvári Református Kollégium ének- és zenetanára lett, ahonnan a fakultás elöljáróságának bizalma hívta el a távozófélben levő Nagy Gerő utódként tekintve rá.⁵² Nagy Gerő 1940. március 31-én bekövetkezett nyugdíjba vonulása után az ének és zene megválasztott tanára lett, és az

⁴² Értesítő 1921/1922. 6.

⁴³ Nagy G.: Teológiai Fakultás i. m. 167.

⁴⁴ Nagy G.: Teológiai Fakultás i. m. 167.

⁴⁵ Nagy G.: Teológiai Fakultás i. m. 167.

⁴⁶ Nagy G.: Teológiai Fakultás i. m. 167.

⁴⁷ Értesítő 1937/1938. 49.

⁴⁸ Értesítő 1941/1942. 29.

⁴⁹ Nagy G.: Teológiai Fakultás i. m. 167.

⁵⁰ Nagy G.: Teológiai Fakultás i. m. 246.

⁵¹ Nagy G.: Teológiai Fakultás i. m. 246.

⁵² Nagy G.: Teológiai Fakultás i. m. 246.

énekkart is ő vezette kiváló zenei képzettsége következtében; az ifúsággal országos hírű turnékat és fellépéseket szervezett.⁵³ Karrierjének egyik sötét időszaka a második világháború idejére esett, amikor hadifogságba került, ahonnan csak 1948 tavaszán szabadult és tért haza.⁵⁴ 1944–1948 között Nagy András foglalkozott az egyházi ének- és zeneoktatással, az énekkar vezetője pedig Csutak Csaba segédlelkész volt.⁵⁵

Zeneszeretétét és hivatásával szembeni odaadását az is jól tükrözi, hogy fogsága alatt is az egyházi zenéhez menekült: „[o]tt a halál torkában már semmi mást nem hallott, csak azt a sok szép zenét, melyet megismert és megszeretett. A Bach muzsikája a halál és az élet mélységeit tárta fel lelkében” – emlékezik vissza Benedek Kálmán temetésén mondott prédikációjában egykori tanárára Sógor Gyula református lelképásztor.⁵⁶ A tanár teljes életművének ismertetése túllépi az e tanulmány ismertette periódus kronológiai kereteit. Benedek Kálmán a modern magyar és egyházi és világi zeneirodalom egyik úttörő személyisége volt, énekkar-vezetői tevékenysége 1954-ig tartott.⁵⁷ Ekkor búcsúzott kóruskarmesteri tevékenységétől, melynek helyét átvette az hangszeres- és zeneszerzői munkásság, illetve az orgonaművészi karrier. Egy 1982-ben megjelent interjúban így vallott zenei és pedagógiai hitvallásáról: „az általános emberi a zenében jelenik meg a legtisztábban. (...) Ismert tétel, hogy a jó pedagógus saját tudásanyagához mindig hozzáad egyéniségéből egy-kis szívet-lelket, ami élettel tölti meg a kötelező tananyagot”⁵⁸

Tárcza Bertalan (1929–1936)

Végül Tárcza Bertalan tevékenységéről sem illik megfeledkezni. Ennek ismertetése azért maradt utoljára, mert az intézmény ének- és zeneóráit nem látta el, ő kizárólag az ének- és zenekart irányította. A kiváló pedagógus, zenei szakíró és zeneszerző a kárpátaljai Alsóapsán született 1882. július 3-án. Elemi iskolai tanítói oklevelét a szülőfalujától nem messze fekvő Máramaroszigeten szerezte 1902-ben, majd 1924-ben énektanítói oklevéllel tért haza Budapestről.⁵⁹ Miután elvégezte a kolozsvári Zenekonzervatóriumot, Bukarestben szerzett zenetanári oklevelet 1929-ben. 1903–1909 között a Szilágy megyei Nagymonban, a Máramaros megyei Técsőn, valamint az Ugocsa megyei Tamásváralján és Forgolányban működött református tanítóként, majd 1909–1916 között állami tanítói tiszteletet töltött be Técsőn és Szilágycsehben; 1916–1920 között a Sepsiszentgyörgyi Állami

⁵³ *Benkő András*: Kórusaink történetéből. Benedek Kálmán két énekkara. Művelődés 42. (1993) 1. sz. 28.

⁵⁴ *Nagy G.*: Theológiai Fakultás i. m. 301.

⁵⁵ *Nagy G.*: Theológiai Fakultás i. m. 301.

⁵⁶ *Sógor Gyula*: A jövődőt keressük. Kolozsvár 2003. 329.

⁵⁷ *Benkő A.*: Kórusaink történetéből. i. m. 28.

⁵⁸ *Antal József*: Zenével – a zenéért. Igazság, 1982. október 17. 3.

⁵⁹ *Kolozsvári J.*: Litteris et pietati sacrum. i. m. 324.

Tanítóképzőnél volt gyakorló iskolai tanító.⁶⁰ 1920-ban a Kolozsvári Református Kollégium előjárósága alkalmazta az éveken át óraadókkal ellátott énekórák megtartására, 1947-ben bekövetkezett nyugdíjazásáig az említett intézmény tanára maradt.⁶¹

Tárcza oktatói tevékenysége mellett szerteágazó tevékenységet folytatott kora zenei közéletében. 1905-től az Erdélyi Protestáns Lap, a Nevelés, Magyarország, Népművelési Közlöny és Szilágymegyei Tanügy című időszakos kiadványok közölték zenei tárgyú cikkeit, 1918 után pedig főként az Ellenzékben publikált.⁶² A '30-as években a Keleti Újság lapjain is gyakran olvashatjuk nevét. 1923-tól 1947-ig vezette a Romániai Magyar Dalosszövetséget főtítkári minőségben. Szerkesztette a Dalosszövetség Magyar Dal című hivatalos lapját annak megszűntéig (1934), és a szövetség hivatalos Értesítőinek kiadását is ő vezette (1934–1940).⁶³ Ugyancsak szerkesztésében jelent meg a három évfolyami kiadást megérő Magyar Dalos Naptár (1929–1931). Írásaiban többször foglalkozott a gimnáziumi ének- és zeneoktatás kérdésével. Ilyen szempontból kiemelkedő fontosságúnak bizonyulnak a Magyar Dalban megjelenő írásai, valamint a középiskolai énektanítás kérdéseit érintő beszámolók. Kritikusai elismerik a 20. század első felében kifejtett munkásságának érdemeit, ám megjegyzik, hogy műsorpolitikájában, a népdalban gyökerező új magyar kórusirodalom népszerűsítése nem kapott kellő hangsúlyt.⁶⁴ Tárcza Bertalan számos országos és kerületi versenyt, valamint több karnagyi tanfolyamot szervezett. Kortársai hatalmas elismeréssel írnak róla a korabeli publikációkban. 1950. április 3-án hunyt el Kolozsváron.

A fakultás 1926/1927. tanévének értesítője arról tudósít, hogy az ének- és zenekör 1927. május 25–26-án a kollégiumi ifjúsággal karöltve rendezett hangversenyt.⁶⁵ Tárcza Bertalan neve azonban csupán az 1929/1930-as évi értesítőben bukkan fel ismét. Itt arról szerzünk tudomást, hogy ő vezeti a teológiai énekkart.⁶⁶ Ugyancsak ebben a tanévben Tárcza jutalmazta azokat a hallgatókat, akik „az énekkari órák látogatásában különös buzgóságot tanúsítottak, s saját kompozícióinak egy-egy példányát adományozta jutalmul” összesen huszonkét diáknak.⁶⁷ Tárcza Bertalan 1936-ig volt a teológiai énekkar vezetője. 1936/1937-ben Kárpáti Emil és Delly Szabó Géza vállalták az énekkar és zenekar vezetését, 1938-tól helyüket Benedek Kálmán vette át. Tárcza Bertalan tevékenységé

⁶⁰ *Kolozsvári J.*: Litteris et pietati sacrum. i. m. 324.

⁶¹ *Füstös P.–G.*: Ének- és zeneoktatás i. m. 436.

⁶² Romániai Magyar Irodalmi Lexikon V/2 (T–Zs). Főszerk. Dávid Gyula. Bukarest–Kolozsvár 2010. (a továbbiakban: RMIL)

⁶³ RMIL 709. o.

⁶⁴ RMIL 709. o.

⁶⁵ Értesítő 1926/1927. 48.

⁶⁶ Értesítő 1929/1930. 16.

⁶⁷ Értesítő 1929/1930. 51.

jól példázza azt, hogy működésének periódusában miként vált szét a fakultáson a tanórákon történő muzikális képzés ellátása az egyleti élettől, azaz az ének- és zenekari munkától.

Konklúzió

A Kárpát-medence református középiskoláiban és lelkészképző felsőoktatási intézményeiben történő 20. századi ének- és zeneoktatás folyamatainak történeti feltárását a kutatás mindezidáig nem prioritizálta. E feladat elvégzésének fontosságára hívja fel a figyelmet esettanulmányom is. A tanulmányban bemutatott tanáréletrajzok fontos adalékait képezik a címben is kiemelt tágabb témának. A tanárok szakmai életrajzának megismerése a 20. század eleji erdélyi református egyházi ének- és zenekultúra megismeréséhez kíván közelebb vinni, amely a jelen perspektívájából a tárgy oktatási képének rekonstruálásán keresztül érthető meg igazán.